

ATATÜRKÜN MEKTUPLARI

Salih Bozok

11 Eylül 1327 (1911)

Salih'çiğim,

Erkânıharbiye-i Umumiye 1. Şube'ye memur edildim. Başka hiç kimse bir kelime sormadı. Kimseden vaziyeti anlamak mümkün değil. Herkes birbirinden korkuyor. Abdül-hamid devrinde olduğu gibi! Orduyu, memleketi kurtarmak için çok fedakârane çalışmak lazım. Başka çare yok. İstanbul muhiti pek mülevves, herkes menfaat-ı zatiyesin den başka bir şey düşünmüyor. Bayramdan sonra mufassal mektup yazacağım. Nuri oradaysa âlâ, yok ise bu mektubu Üsküp'e gönder. Fuat geldi mi? Mehmet Ali, Rauf, İsmail ve arkadaşlara selam..

Erkânıharbiye-i Umumiye 1. Şube'ye memur

M. Kemal

15 Kasım 1911

Ey Hazret-i Salih,

Seferin ilk devresindeki mecruhiyeti savdık. Şimdi ikinci sefere çıkıyoruz. Bakalım Allah ne gösterecektir. İnşallah avdet nasip olursa size günlerce anlatacak hikâyelerimiz var. Suret-i mahsusada gözlerinden, validenizin de ellerinden öperim. Bizim valide acaba ne halledir? Maaş alabildiler mi?

Kuzum Salih'çiğim, Necati'ye söyle maaşlarımdan borçlarımı katetsin. Avdette borç falan dinlemem. Kimbilir ne kadar züğürt döneceğim? Ruşen Bey'e ve diğer arkadaşlara ihtiramlar. Kendilerine mektup yazamayışımın sebebi adreslerinin nazarı dikkati calip olmasındandır.

Şerif

1914

Ahval-i umumiye hakkındaki mütalaamı soruyorsun. Bu husustaki mütalaamı yalnız sende kalmak şartıyla bervech-î ati yazıyorum.

Biz hedefimizi tayin etmeden umumî seferberlik ilan ettik. Bu çok tehlikelidir. Çünkü başımızı bir tarafa mı, yoksa birçok taraflara mı vuracağız, malum değildir. Koskoca bir orduyu tul müddet hareketsiz, elde atıl bir vaziyette bulundurmak da çok müşküldür. Binaenaleyh sen de düşünecek olursan, vaziyetin ne kadar vahim olduğunu anlayabilirsin. Almanların vaziyeti hakkındaki mütalaa-i askeriyeye gelince: ben Almanların bu harpte

muzaffer olacaklarına katiyen emin değilim. Gerçi bir sūrat-i berkiye ile ahen kalelerini devirip çiğneyerek Paris üzerine doğru yürümektedirler. Fakat Ruslar da Karpatlar'a dayanmışlar ve Almanların müttefikleri bulunan Avusturyalıları tazyik etmektedirler. Buna binaen Almanlar bir kısım kuvvet ifraz ederek Avusturyalılara yardım etmek mecburiyetinde

kalacaklardır. Bu defa Fransızlar kendi karşılarında bulunan Almanların kuvvet ifraz ettiklerini görerek mukabil taarruzda bulunacaklar ve Almanları tazyik edeceklerdir. Kendilerinin duçar-ı tazyik olduğunu gören Almanlar, bu defa da Avusturyalılara gönderdikleri kuvvetleri celp etmek mecburiyeti karşısında bulunacaklardır ki bu suretle zikzakvari hareket edecek olan bir ordunun akıbeti pek feci ve vahim olacağından, ben bu harbin neticesinden emin olamıyorum.

Senin bu harbe iştirak hakkındaki arzuna gelince: burada harbin neticesine dair mütalaamı yazdıktan sonra senin nasıl düşüneceğini bilmiyorum. Fakat bulunduğu yerde de bir vazife ifa etmekte. Seni yeni bir vazifeye tayin ettiler de mi gitmek istemiyorsun? Sen şimdiki vazifeden ayrılırsan oradaki yerin boş mu kalacaktır? Sen gidersen yerine mutlaka bir başkası tayin edilecektir. O halde sana yeni bir vazife teklif edilinceye kadar orada kalmalısın. Çünkü sen vakitsiz olarak tehhül ettin. İki çocuğun da var. Ailenin yanında bulunmak herhalde senin için muvafık olur. Ben seni daima yanımda bulunduracak gibi bir vazifeye tayin oluncaya kadar yanıma alamam. Çünkü benim yüzümden sefil olmanı arzu etmem. Bir vazifeye tayinim için harbiye nazırına yazdım. Burada iki buçuk malumat edineceğim diye ataşemiliterlikte kalmak istemediğimi ve millet ve memleketimin büyük bir cidale hazırlandığı bir sırada benim de herhangi bir kıtanın başında bulunmak istediğimi bildirdim. Ve eğer herhangi bir sebeple memlekete girmekliğime müsaade edilmeyecekse açıkça bana yazmalarını ve ben de ona göre başımın çaresine bakacağımı da ilave ettim. Henüz cevap alamadım. Bakalım ne cevap verecekler.

Gözlerinden öperim.

M. KEMAL

22 Eylül 1327 (1911)

Kardeşim Salih,

Mektubunu aldım. Şam vapuruyla Trablus'a gitmekte iken, ilan-ı harp üzerine avdet ettirildik. Şimdi İstanbul'dayım. Ve 1. Şube'ye devam ediyorum. Ahval sükûn peyda ederse Selanik'e görüşmek üzere geleceğim. Arkadaşlara, Fuat'a çok selam. Mümkünse valideyi görüp müteselli et. Benim geçen ayın tayinatı kalmıştı. Bari onun valideye verilmesine Necati Bey vasıtasıyla delalet et. Sana olan borcumu, kariben tesviye edeceğimi memul ederim. Bana oranın ahvalinden bahis mektup gönder.

Gözlerinden öperim.

M. Kemal

2 Kasım 1911

Hazret-i Salih,

Seni de deraguş etmek çaresini bulamadığımız için meyusum. Lakin zarar yok, kalplerimiz, fikirlerimiz bir olsun. Ben seyahatin bir noktasında hayvandan vurularak beray-ı tedavi İskenderiye'ye geldim. İade-i afiyet etmek üzereyim. Gözlerinden öperim. Valideyi hastalığımın haberdar etme. Birkaç gün sonra tekrar yola çıkacağım. Senin ve benim validelerimizin ellerinden, hemşiremin de gözlerinden öperim. Bircümle arkadaşlara selam.

M. KEMAL

4 teşrinievvel 1327

Kardeşim Salih,

Bilirsin ki, Trablus meselesinin bidayet-i zuhurundan beri oraya gitmek teşebbüsünden geri durulmadı. Bir defa Şam vapurunda üç gece kaldıktan sonra döndürüldük. Bundan sonra Tunus veya Mısır yoluyla gitmeye teşebbüs ettik. Harbiye nazırı kat-ı ümid etmiş olduğu için sarfınazar ettirdi. Bu defa Naci ve daha biri iki kişiyle Mısır üzerinden hedefe yürümek üzere (2 teşrinievvel 1327) İstanbul'dan hareket olundu. Harbiye nazırı da ister istemez muvafakat etti. Maksudumuz ebedî bir saha-yı mücadele açmaktır. Muvaffakiyet Allah'tan. Lüzum ve faide görürsem seni ve daha bazı arkadaşları da isteyeceğim. Şimdilik temin edilecek noktalar var. Benim ne olduğumu işaa etmeyin. Daha bir müddet için valideyi dahi haberdar etmeyin. Ara sıra benim tarafımdan İstanbul'dan gelmiş gibi kendisine mektup gösterin. Eyüp Sabri seni veya Salih'i görecek, ona ilmühaberlerim ve borçlarım hakkında malumat verdim. Ruşen ve Necati beylere mahremane söyle. İlmühaberlerimin 5. Kolordu idaresinde kalması ve maaş ve muhassasatımdan borçlarım tasfiye olunmakla beraber kalanının valideme itası lazımdır. Bunu harbiye nazırı da yazacak. Unutmazsa. Salih'e olan 5-10 lirayı da bu paradan tesviye etsin.

Mısır'a muvasalattan sonra sana malumat ve adres vereceğim. Sen de bana yazarsın. Şayet sen bir tarafa gidersen senin namına mektupları alacak ve açacak bir arkadaş tayin edersin. Rasim, Hamdi ve ilah arkadaşlar ne âlemedir? Vatani kurtarmak için şimdiye kadar olduğundan ziyade gayret ve fedakârlık elzemdir.

Endülüs tarihinin son sayfalarını okuyunuz. Faideli musahabetlerinizde bulunamadığıma teessür ederim.

Beni unutmayın!

Alaydaki arkadaşlara çok selam, beraber yaptığımız talim ve terbiye programını takipte çok güzel metaib vardır. Yorulmasınlar eski tembellikle hiçbir şey olmaz. Başka kâğıdım yok. Nuri'ye ayrıca mektup yazamayacağım. İstersen bu mektubumu aynen gönder. Veyahut bahisle bir mektup yaz. Ve o kıymetli kardeşimize de ki, benim için hatırası kalp ve vicdanından bir an çıkamayan bir öz kardeş varsa Nuri'dir. Bu muzlim seferi onunla beraber

yapmak isterdim. Allah nasip ederse saha-yı mücadelatta birleşiriz. Cenab-ı Hak takdir etmişse ahrette kavuşuruz.

Salih'in Selanik'te bulunması, valideye muavenet etmesi benim kuvvet-i kalb ve tabımı tazif ediyor.

İstanbul'da bulunan Kerim Bey'e mektup yazın. O zavallı oradaki mücadeleden yalnız kaldı. Mektuplarınız ona kuvvet-i kalb verir.

Allahısmaıradık Fuat'ım.

M. Kemal

Güzel Salih'im

Güzel Salih'im,

Letaif ile memlu mektuplarını açık olarak alıyorum. Her defasında sizi bütün har ve samimi muhabbetlerimle gözümün önüne getirir, mahzuzül vicdan olurum. Artık Fuat'ın evlenmiş olması ve senin zaten evli bulunmuş olman itibariyle biraz ciddileşeceğiz değil mi? Bir müddet de kalemini ciddi zeminlerde icale etmeyi itiyat et bakalım, nasıl olacak!

Nuri'den benim hiç haber aldığım yoktur. Fakat zarar yok. Çünkü ne halde olduğunu tahmin ediyorum. Bakalım ben ne olacağım? Burada oturmakla olmayacak tabî. Kısa, leb demekle leblebi anlaşılın muciz mektuplarınızı eksik etmeyin.

Gözlerinizden öperim.

M. KEMAL

Kardeşim Salih

Kardeşim Salih,

Mektuplarınızı aldım. Samimiyet ve fart-ı uhuvvetinize teşekkür ederim. Yüzbaşı Ahmet Efendi şifahi çok selamlarınızı da getirdi. Nuri Bey'le ara sıra görüşüyoruz.

Karşımızda düşman artık bimecal bir hale gelmiştir. İnşallah yakında kamilen def edilir. Herhalde vatanımız bu cihetten emindir. Arkadaşların size söyledikleri şeyin henüz husul bulmamış olması cay-ı istigrabdır. Elbette ona istihkak kesp edilmiştir. Fakat "Kim olur zor ile maksuduna ruhayab-ı zafer/Gelir elbette zuhura ne ise hükm-i kader". Bilirsin ki bizim maksudumuz vatana büyük bir mikyasta arz-ı hizmet eylemektir. Arkadaşların temenniyatı maksut olan hizmeti ifa edebilecek maddî mertebedir. Tabî zamanı gelince. Kaderde varsa o da olur. Bir aralık canım sıkıldı. Tekaüt olup kûşegüzin inziva olmayı da düşündüm. Olmadı. Şimdilik Cenab-ı Hakk'ın azametini sığınarak çalışıyorum.

Gözlerinizden öperim.

M. KEMAL

Zübeyde Hanım

Ağustos 1335 (1919)

Muhterem Valideciğim,

İstanbul'dan mufarakatımdan beri sizlere birkaç telgraftan başka bir şey yazmadım. Bu sebeple büyük merak içinde kaldığınızı tahmin ediyorum. Bilhassa hakkımda gerek ötekenden berikinden ve gerek gazetelerden işittiğiniz natamam haberler şüphesiz merakınızı tezyit etmiştir. Halbuki şimdi vereceğim izahatla mutmain olacağınız veçhile şayan-ı endişe hiçbir şey yoktur.

Malumunuzdur ki, daha İstanbul'da iken ecnebi kuvvetlerin devleti, milleti fevkalade sıkıştırmakta ve millete hizmet edebilecek ne kadar adamımız varsa cümlesini hapis ve tevkif ve bir kısmını Malta'ya nefy ve tazip etmekte pek ileri gidiyorlardı. Bana nasılsa ilişememişlerdi. Fakat 3. Ordu müfettişi olarak Samsun'a ayak basar basmaz İngilizler benden şüphelendiler. Hükümete benim sebebi izamımı sordular. Nihayet İstanbul'a celbimi talep ve bunda ısrar ettiler. Hükümet beni iğfal ederek İstanbul'a celp ve İngilizlere teslim etmek istedi. Bunun derhal farkına vardım. Ve bittabi kendi ayağımla gidip esir olmak doğru değildi. Padişahımıza hakikat hali yazdım. Ve gelemeyeceğimi arz ettim. Zat-ı şahane de evvela buna muvafakat etti. Fakat daha sonra İngilizlerin tazyiki ziyadeleşti. Nihayet o da İstanbul'a avdetimi irade etti. Bu suretle artık resmî makamımda kalmaya imkân göremediğim gibi askerliğimi muhafaza ettikçe İngilizlerin ve hükümetin hakkımdaki ısrarına mukabele edilemeyecekti. Bir tarafında bütün Anadolu halkı tek mil millet hakkımda büyük bir muhabbet ve itimat gösterdi. 'Seni bırakmayız' dediler. Filhakika vatan ve milletimizi kurtarabilmek için yegâne çare askerliği bırakıp serbest olarak milletin başına geçmek ve milleti yekvücut bir hale getirmekle hâsıl olacak kudret ve hareket-i milliyeyi hüsn-i istimal eylemekten başka çare mutasavver değildi. Binaenaleyh ben de böyle yaptım. Elhamdülillah muvaffak da oluyorum.

Pek yakında netice-i maddiyeyi bütün cihan görecektir. Ben bu suretle hareket edince İngilizler derhal yalvarmaya başladı. Ve beni kazanmaya çalıştı. Her şeyi inkâr ettiler. Ve bütün kabahati bizim hükümete attılar. Hakikaten hükümet de benimle uğraşmak istedi. Fakat kuvveti buna müsait gelmedi. Ve gelemez. Daha bir zaman bu suretle Anadolu içinde çalışmakla her şey hallolacaktır. Kariben Meclis-i Mebusan toplanacak ve meşru bir hükümet mevki-i iktidara geçecektir. Ben de ihtimal o zaman İstanbul'a geleceğim. Sıhhat ve afiyetimi, katiyen hiç merak ve endişe etmeyiniz.

Salih Bey Fuat Bey'den alacağını alabildi mi? Bunu bilgi almak bakımından soruyorum. Yoksa her ne olursa olsun elhamdülillah hiç önemi yoktur. Siz müsterih olunuz. Ve bir sıkıntınız olursa derhal bana bildiriniz.

Bu mektubumu getirecek olan (....) size benim hakkımda istediğiniz kadar bilgi verecektir. Kendisiyle bana bazı elbiselerimi gönderiniz...

Hemşiremin sıhhati nasıldır? Eve herhangi bir taraftan saldırıda bulunuldu mu? Hâlâ orada mısınız? Çocuklar ne yapıyor, büyüdüler mi?

Salih Bey'le Madam Salih inşallah sıhhat ve afiyettedirler. Ben daima kendilerini yâd ediyorum. Madam'ın benim hakkımda bir rüyası vardı. Galiba o çıkacaktır. İnşallah yakında kemal-i meserretle görüşeceğiz.

Ben birkaç güne kadar bir kongre için Sivas'a gideceğim. Tekrar Erzurum'a döneceğim. Tekrar ediyorum. Her işittiğinize önem vermeyiniz. Pekâlâ bilirsiniz ki ben yaptığımı bilirim. Netice görmeseydim başlamazdım.

Saygıyla ellerinizden, hemşiremin gözlerinden öperim.

Salih'in gözlerinden öperim. Bana İstanbul havadisi vermeni beklerim.

Ali Fuat Cebesoy

4 teşrinievvel 1327

Kardeşim,

Bilirsin ki, Trablus meselesinin bidayet-i zuhurundan beri oraya gitmek teşebbüsünden geri durulmadı. Bir defa Şam vapurunda üç gece kaldıktan sonra döndürüldük. Bundan sonra Tunus veya Mısır yoluyla gitmeye teşebbüs ettik. Harbiye nazırı kat-ı ümid etmiş olduğu için sarfınazar ettirdi. Bu defa Naci ve daha biri iki kişiyle Mısır üzerinden hedefe yürümek üzere (2 teşrinievvel 1327) İstanbul'dan hareket olundu. Harbiye nazırı da ister istemez muvafakat etti. Maksadımız ebedî bir saha-yı mücadele açmaktır. Muvaffakiyet Allah'tan. Lüzum ve faide görürsem seni ve daha bazı arkadaşları da isteyeceğim. Şimdilik temin edilecek noktalar var. Benim ne olduğumu işaa etmeyin. Daha bir müddet için valideyi dahi haberdar etmeyin. Ara sıra benim tarafımdan İstanbul'dan gelmiş gibi kendisine mektup gösterin. Eyüp Sabri seni veya Salih'i görecek, ona ilmühaberlerim ve borçlarım .Hakkında malumat verdim. Ruşen ve Necati beylere mahremane söyle. İlmühaberlerimin 5. Kolordu idaresinde kalması ve maaş ve muhassasatımdan borçlarım tasfiye olunmakla beraber kalanının valideme itası lazımdır. Bunu harbiye nazırı da yazacak. Unutmazsa. Salih'e olan 5-10 lirayı da bu paradan tesviye etsin.

Mısır'a muvasalattan sonra sana malumat ve adres vereceğim. Sen de bana yazarsın. Şayet sen bir tarafa gidersen senin namına mektupları alacak ve açacak bir arkadaş tayin edersin. Rasim, Hamdi ve ilah arkadaşlar ne âlemedir? Vatani kurtarmak için şimdye kadar olduğundan ziyade gayret ve fedakârlık elzemdir.

Endülüs tarihinin son sayfalarını okuyunuz. Faideli musahabetlerinizde bulunamadığıma teessür ederim.

Beni unutmayın!

Alaydaki arkadaşlara çok selam, beraber yaptığımız talim ve terbiye programını takipte çok güzel metaib vardır. Yorulmasınlar eski tembellikle hiçbir şey olmaz. Başka kâğidım yok. Nuri'ye ayrıca mektup yazamayacağım. İstersen bu mektubumu aynen gönder. Veyahut bahisle bir mektup yaz. Ve o kıymetli kardeşimize de ki, benim için hatırası kalp ve vicdanından bir an çıkamayan bir öz kardeş varsa Nuri'dir. Bu muzlim seferi onunla beraber yapmak isterdim. Allah nasip ederse saha-yı mücadelatta birleşiriz. Cenab-ı Hak takdir etmişse ahrette kavuşuruz.

Salih'in Selanik'te bulunması, valideye muavenet etmesi benim kuvvet-i kalb ve tabımı tazif ediyor.

İstanbul'da bulunan Kerim Bey'e mektup yazın. O zavallı oradaki mücadelede yalnız kaldı. Mektuplarınız ona kuvvet-i kalb verir.

Allahaismarladık Fuat'ım.

M. KEMAL

Kardeşim Fuat

Kardeşim Fuat,

Mektubunu aldım. Cenab-ı Hak'tan izdivacının mesut ve müteyemmen olmasını kemal-i hulus ile niyaz ederim. Hayat kısadır. Bunu tesit ve tetevvüç için insanların umumiyet itibariyle makul gördükleri vasıta izdivaçtır. Bu kaide-i umumiyenin riayetkarı olmayanlar pek mahdut ve müstesnadırlar. Bu istisnaları teşkil edenler de kaide-i asliyenin fenaliğinden değil ve fakat bilakis bu güzel kaideye tevessülden kendilerini men eden esbabın mahkûmu olduklarından, belki evlenmiş olmaktan korktuklarından ziyade bedbaht olanlardır. Gayri kabil-i inkâr bir hakikattir ki insanlar, hayat, kadınsız olmaz! Müteehhil olanlar hayatın lazım-ı gayri müfarıkını temin etmiş ve bütün efkâr ve amalini bir maksat, bir meslek, bir hedefe hasr ve tahsis edebilecek istidatta bulunmuş olur. Ancak talih zevc ve zevcenin ruh ve kalplerini hüsn-ü imtizaç ettirsin. Verdiğin tafsilattan, gönderdiğin mektup muhteviyatından o elzem olan imtizacın şimdiden tahassul etmiş olduğuna itikat edilebilir. Cenab-ı Hak bahtiyar etsin kardeşim.

M. KEMAL

İsmet İnönü

Ankara, 01.04.1921

İnönü muharebe meydanında, Metristepe'de Garp Cephesi Kumandanı ve Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet Paşaya:

Bütün tarih-i âlemdede, sizin İnönü Meydan Muharebelerinde deruhde ettiğiniz kadar ağır bir vazife deruhde etmiş kumandanlar enderdir. Milletimizin istiklâl ve hayatı, dâhiyane idareniz altında şerefle vazifelerini gören kumanda ve silâh arkadaşlarınızın kalp ve hamiyetine büyük emniyetle istinat ediyordu.

Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz, İstilâ altındaki bedbaht topraklarımızla beraber bütün vatan, bugün en uzak noktalarına kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın hırs-ı istilâsı azim ve hamiyetinizin yalçın kayalarına başını çarparak hurdahaş oldu.

Namınızı tarihin mefahir kitabesine kaydeden ve bütün milleti hakkınızda ebedî minnet ve şükranı sevk eden büyük gaza ve zaferinizi tebrik ederken, üstünde durduğunuz Tepenin size binlerce düşman ölüleriyle dolu bir şeref meydanı seyrettirdiği kadar, milletimiz ve kendiniz için yükseliş şaşılarıyla dolu bir istikbal ufkuna da nazır ve hâkim olduğunu söylemek isterim.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal

Madam Corinné

28 Şubat 1329 (1913) Sofya

Aziz Corinne,

Kaymakamlığa terfiim sebebiyle yolladığınız çok sevimli tebrikler beni derinden derine mütehasis etti ve bu vesile ile bana yazdığınız güzel sözler dosdoğru kalbimde yer aldı. Kendi kendime izah edemediğim sükûtumun birçok amilleri vardı. Son zamanlarda Sofya, Belgrad ve Petinya (Çetine) ataşemiliterliklerine tayinim üzerine son derece meşguldüm. Bu bana o kadar iş yükledi ki o iki şehre de gidemedim. Beni bilhassa Sofya ile ilgilendiren bazı meseleleri tetkik etmek lüzumunu duyuyorum. Bundan başka büyük meşgalelerimden biri de, bana birçok sıkıntı ve rahatsızlıklar veren bu otellerdeki hayatımdan kurtulmak için bir ev aramaktır. Nihayet mevsim ortasında burada bulunduğumuz için, modern hayata ait vazifeler zamanımın büyük bir kısmını alıyor.

İşte, maalesef beni sana uzun uzun yazmaktan meneden sebeplerden bazılarının hülasası bu.

Birkaç kelimelik kartpostal yollamak, seni yalnız tatmin etmemekle kalmaz, aynı zamanda hayrete düşürdü, hem de bu vasıtayı ancak beni az ilgilendiren ve kendilerine birkaç nezaket kelimesi göndermek mecburiyetini hissettiğim kimselere karşı kullanırım.

Küçük ve sevimli Edith'in benim uzun ve irademin dışında kalan sükûtum üzerine sana bazı

şeyler söylemeyi vazife bilmesi beni hayrete düşürmekten hali kalmadı. Hakkımda beslediği iyi fikirten dolayı ona teşekkür ederim. Küçük nasihatleri evvela sana karşı büyük bir dostluğu ve benim samimiyetime de pek az itimadı olduğunu ve nihayet, hayat işleri hakkında pek az tecrübesi olduğunu isbat ediyor. Rica ederim, ona söyle, en çok konuşan ve sayfalar dolusu yazan kimseler mi bu dünyada en halis ve samimi dostlardır? Çok hisseden, fakat uzun lakırdıların sevilen insanı nihayet yormasından korktuğu için hislerini gizlemeyi tercih eden bir insana kayıtsızlık ve tasasızlık isnadı lazım mıdır?

Herhalde küçük Edith emin olabilir ki, ben onun Avusturyalı dostu kadar halis ve fedakâr olmaya muktedirim. Yine küçük Edith emin olsun ki bazı insanların tabiatları iktizası obur oldukları cemileleri yapmaya, eğer zahmeti göze alırsam, ben de muktedirim. Hem şunu da bilsin, senin benim nazarımda çok büyük bir mevkiin var ve öyle bir mizaca sahipsin ki, müdahanece bir ağzın sözlerine kulak aşmazsın ve benden kalbimin dikte etmediği kelimeler almayı elbette ki istemezsin.

Tatlı ve sevimli hemşirene bu satırları okuduktan başka, ona, kendisinin benim hafızamda kolay kolay silinemeyecek bir hatırası olduğunu söylemeni rica ederim. Aynı zamanda annene ve babana saygılarımı sunmama delalet etmek lûtfunda bulun.

Samimi ve halis dost M. Kemal

22 Haziran

Aziz madam,

Uzun zamandan beri aramızda derin bir sessizlik hüküm sürmektedir. Onu evvela sizin ortadan kaldıracığınızı sanıyordum. Fakat insanın tahayyül ettiği şey nadiren gerçekleşir. Bundan başka eşsiz ve hayranlığa layık dost B. K. 'nin getirdiği mektuplardan sonra sevimli mektuplarınızı 'beklemekte haksızım. Ben Sofya'da iken genç, fakat tecrübeli bir dost hanım bana diyordu ki, bir kadın hayran olduğu bir erkek dostu karşı duyulan saygı ve coşkunluğun tesiri altında bulunmalıdır. Fakat bu pek mantıki nasihatlere rağmen, çok defa bin bir kere hayran olmuş hanımın bile onunla daima tehlikeli bir tarafı olan konuşmalarına, devam ettiğini görüyordum.

Nuri Bey buraya geldi. Sizin evinizde geçen sevimli (öğleden sonraları) her an hatırlıyor (dilinden düşürmüyor). Hastahannede meşguliyet ve eğlence mevzuları bulabilmiş olmanızdan memnunum. Aziz madam, size hürmetkârâne duygularımı sunmama müsaade ediniz. Valideniz hanımefendiye ve küçük dost matmazel Edith'e muhabbetle dolu bin şey.

M. Kemal

3 Kasım 1913 Pazar Sofya

Aziz Corinne,

Son mektubunu aldım, her gün beni düşündüğünü öğrendiğim için çok memnun oldum ve Afrika Harbi yüzünden kazandığımız şeylere dair verdiği haberlere teşekkür ederim.

Nuri Bey'in, seni gelip görmemesinden endişe ediyordun, işte nihayet evinize gelmiş. Sana karşı dostluğunda çok sadık olduğu için bu mevzudaki ihmali cidden hayret verici idi. Cemal Bey'i her zamanki gibi sevimli bulduğunu söylüyorsun, hakkın var, muhakkak ki çok sevimli ve naziktir, bilhassa güzel hanımlara karşı.

Biliyorsun ki, Sofya'ya geldiğim ilk gün indiğim Bulgarya Oteli'ni değiştirdim. Şimdi Splendide' Palas Oteli'ne yerleştim. Yeni yapılmış, cidden konforlu bir otel, banyoları var, oda hizmetçileri var. Ne isterseniz var. İçindeki eğlenceler orada oturmaya değer.

Hayır, hayır, Corinne! Sofya'da bir tek güzel kadın bile görmek mümkün değildir.

Otelde kalıyorum, çünkü münasip bir ev bulamadım.

Cevdet Bey'le çok dostuz. Onu bu kadar sevimli bulacağımı ve bu kadar iyi arkadaş olduğumu ümit etmiyordum. Evvelki akşam beni Madam Dourzi'ye götürdü. Aralarında çoktan derin tanışıklık olan Parisli Hanım! Evinde kibar insanlar vardı, vekiller ve daha bazı mösyöler. Bakara oynanıyordu. Ben kumar oynamadığım için küçük bir tanışmadan ve konuşmadan sonra onlarda ayrıldım.

Bu Parisli hanımı güzel bulmadığımı sana söylemekliğime müsaade et. Zannederim ki, Cevdet Bey'e beni onun evine götürmesini söyleyen kendisidir.

Ayrılırken, bana "bu akşam bizde eğlenemediniz, fakat emin olunuz ki bir başka sefer sizi memnun etmeye çalışacağım" dedi. Fakat ben bundan emin değilim. Sonra biz Movia Amerika (Yeni Amerika) adında bir Câfe Concert'e gittik. Birçok şantözleri Alman, Fransız, ilh... kadınlarıydı. Bazı mösyöler arafından davet edilmek için locaların arasında dolaşıyorlardı.

Cevdet Bey iki Macar kadınıni davet etti. Bunlardan biri Almanca konuşuyor, daha küçük olan öteki Macarcadan başka dil bilmiyor. Niçin bilmiyorum, ben memnun değildim ve sıkılıyordum. Onları locada bırakarak oradan ayrıldık.

Otelde yatağa girdiğim zaman gece yarısını geçiyordu.

Gündüz, şehirde kısa bir tur yaptım. Ekseriya Sefarethanede, büromdayım ve çalışıyorum. Fethi Bey de başka bir şey yapmıyor. Yalnız bugün Fethi Bey'le arabaya bindik, beş kilometrelik küçük bir seyahat yaptık. Bana daima kendinden haber ver. Bütün kalbimle.

Bilmem ki validen hanıma ve Matmazel Edith'e hürmetlerimi sunar mısın?